

EURASIA CENTER

Eurázsia
Központ

Elemzések

**Politikai őszi és tavaszi személyi
cserék a kazah kormányban.
Kazahsztán gazdasági és
politikai útirányai – II. rész**

Veres Szabolcs

EK/2024/16.

Eurázsia Központ

Elemzések

Kiadó:

Eurázsia Központ

Szerkesztő:

Dr. Horváth Levente

A kiadó elérhetősége:

1117 Budapest, Infopark sétány 11

eurasiacenter@nje.hu

<https://eurasiacenter.hu/>

Kiadásért felelős személy:

Dr. Horváth Levente, igazgató

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerzők magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők az Eurázsia Központ álláspontjának.

EURÁZSIA KÖZPONT

Budapest 2024

© Eurázsia Központ, Neumann János Egyetem

ISSN 2939-550X

POLITIKAI ŐSZ ÉS TAVASZI SZEMÉLYI CSERÉK A KAZAH KORMÁNYBAN. KAZAHSZTÁN GAZDASÁGI ÉS POLITIKAI ÚTIRÁNYAI – II. RÉSZ

Veres Szabolcs

Absztrakt

Kazahsztán gazdasági növekedését alapvetően a kőolaj és a földgáz, részben pedig a globális nyersanyagárak ingadozása határozza meg. Ezért a mindenkori kazah kormányoknak elsődleges szempontja, hogy megkísérelje diverzifikálni a gazdaságot a fenntartható növekedés előmozdítása érdekében. Azonban Oroszország ukrajnai inváziója és az ezt követő világgazdasági és geopolitikai következmények váratlanul hatalmas politikai és gazdasági kihívások elé állították a kazah kormányt. Részben ennek és a kazah belpolitikában bekövetkezett változások együttesének is lett a következménye, hogy Kazahsztán elnöke Kasszim-Zsomart Tokajev 2023. szeptember 1-jén, a kazah parlament előtti hagyományos évertékelő beszédében felvázolta Kazahsztán új gazdaságpolitikájának alapjait és elképzeléseit, melyre egy új gazdasági modellt lehet majd építeni. Tokajev elnök szavai szerint ahhoz, hogy ez az új és átfogó elképzelés sikeres legyen mindennek meg kell változnia Kazahsztánban, az ország jelenlegi infrastruktúrájától a kisvállalkozásokig, aminek elérése érdekében az új reformok és gazdaságpolitikai célok végrehajtásának élére egy új minisztériumot is létrehozta. Az ambiciózus célok ellenére azonban kérdéses, hogy mennyire reálisak ezek az elképzelések.

Kulcsszavak: Kazahsztán, Tokajev, új gazdaságpolitika, jövőkép.

Abstract

Kazakhstan's economic growth is largely determined by oil and gas and partly by fluctuations in global commodity prices. Therefore, the main concern of the current Kazakh governments is to try to diversify the economy and promote sustainable growth. However, Russia's invasion of Ukraine and the subsequent global economic and geopolitical fallout unexpectedly presented the Kazakh government with major political and economic challenges. This and the combination of changes in Kazakhstan's domestic politics were one of the reasons why Kazakh President Kassim-Zomart Tokayev outlined the foundations and ideas of Kazakhstan's new economic policy in his traditional annual review speech to the Kazakh parliament on September 1, 2023, on which a new economic model can be built. For this new and comprehensive vision to be successful, President Tokayev said that everything in Kazakhstan must change, from the country's current infrastructure to small

businesses. To achieve this, a new ministry has been established to lead the implementation of the new reforms and economic policy goals. However, despite the ambitious goals, it remains questionable how realistic these ideas are.

Keywords: Kazakhstan, Tokayev, new economic policy, future vision.

Bevezetés

Mivel a tanulmány sorozat aktualitását két dolog, a kazah kormányban 2024 február elején történt személyi változások és Kasszim-Zsomart Tokajev kazah elnöknek a 2023. szeptember 1-jén a kazah parlament előtt elhangzott azon évértékelő beszéde adja, ezért az elemzéssorozat második része a kazah őszi politikai szezont (törvényhozási időszakot) beindító elnöki beszédnek a legmeghatározóbb pontjait elemzi szem előtt tartva Kazahsztán gazdaságpolitikai, társadalmi és szociális aspektusait. Bár Tokajev beszédének közjogi, jogalkotási vagy törvényhozási következménye nincs, azonban meghatározza Kazahsztánnak a külpolitikai és gazdaságfejlesztési irányvonalát. Az elemzés ezen részének elsőszámú forrását a kazah elnök 2023. szeptember 1-jén a kazah parlament előtt elhangzott évértékelő beszédének [leirata](#) biztosítja.

2023. szeptember 1. – Nemcsak az iskolakezdés első napja

2023. szeptember 1-jén a közép-ázsiai ország lakossága a szokásosnál is nagyobb mértékben figyelt az ország politikai életében történő eseményekre. Ugyanis Kazahsztán elnöke, Kasszim-Zsomart Tokajev szokásos évértékelő, a nemzet és az ország állapotáról szóló [beszédében](#) – amely nagyon találóan „Az igazságos Kazahsztán gazdasági útja” nevet viselte – Kazahsztán jövőképét vázolta fel. A korábban Kazahsztánban történt események (a 2022 január eleji véres [tüntetések](#), a 2023. márciusi [előrehozott választások](#)) ugyanis meglehetősen sok társadalmi és politikai feszültséget generáltak a közép-ázsiai országban (ezt egészítették ki az olyan geopolitikai események, mint az orosz-ukrán háború), amely folyamatoknak és átalakulásoknak is köszönhetően a kazah vezetésnek sürgető témák (infláció, alacsony minimálbér, stb.) sokaságára kellett valamilyen választ vagy megoldást találnia.

A beszéd során felvázolt elemek rövid összegzése

Tokajev elnök 2023. szeptember 1-jei bizonyos szempontból (elsősorban a gazdasági modellváltás) „mérőldkőnek” számító beszédében a kazah társadalom számára ezen sürgető témák sokaságára igyekezett megfelelő válaszokat adni az ország gazdasági átalakulásától kezdve egy felelősségteljes kazah polgári osztály előmozdításáig.

De mit is jelent ebben az értelemben a gazdasági modellváltás? Még 2022 szeptemberében Tokajev elnök egy olyan üzenetet adott át a kazah társadalomnak, melyben már egy új Kazahsztánt vízióját vázolta fel az országban történt 2022.

januári eseményeket követően. Azonban akkor még ebben az elképzelésben kevésbé esett szó a kazah gazdaságban végbemenő változásokról. A 2022-es tokajevi gondolatok középpontjában sokkal inkább a kazah társadalomnak a megújulása, valamint a régi és az új Kazahsztán közötti dichotómiák szerepeltek úgy, hogy ezek a kettősségek végig fenntartották egy alapvető gazdasági modellváltásnak a lehetőségét.

Az egy évvel később, 2023 szeptemberében „meghirdetett” új tokajevi gazdaságpolitikai modellváltás, azonban már három területre épült: a magánkezdeményezések/vállalkozások ösztönzésére az államkapitalizmustól való eltávolodással és a túlzott állami beavatkozással, a gazdasági versenyképességek fejlesztésére és a nemzeti jövedelem igazságos elosztására.

Ennek a három iránynak a logikája az adminisztratív árszabályozás feladása volt a befektetési vonzerő növelése, a monopolcsoportok befolyásának csökkentése és az adópolitika kiszámíthatósága érdekében, valamint a versenyképes kazah kis- és középvállalatok anyagi támogatásának megsegítésére.

A 2023. szeptember 1-jén bejelentett üzenet – értsd a gazdasági modellváltás fogalmára – szinte teljes egészében az új gazdasági modellről szólt (körülbelül a szöveg 80%-a), kivéve a dokumentum bevezető és záró részét. Az üzenetben egy sor nem gazdasági intézkedést és javaslatot úgy alakítottak ki, hogy mindegyik alá legyen rendelve a dokumentum fő gondolatának - egy új gazdasági kurzus megvalósításának, melynek pillérei a minőségi oktatás és a munkaerőpiac biztosítása megfelelően képzett szakemberek által.

A 2023-as üzenetben a kazah államfő beszédéből az is jól érezhető volt, hogy Tokajev lemondott a 2022-es szeptemberi üzenetben megfogalmazott és hangoztatott „új gazdaságpolitika” kifejezésről, amit az „új gazdasági modell” kifejezés váltott.

A kazah elnök az új tanév kezdetének első napján tartott beszédének középpontjában elsősorban az országot érintő gazdasági reformok álltak, melyek között kulcsfontosságú elem volt Kazahsztán iparának erős kiépítése és az ország gazdasági önellátásának a biztosítása, mindezt úgy, hogy az asztanai kormány habár nehezen, de teljesíthető célként 6-7%-os gazdasági növekedést tűzött ki, azért, hogy ezáltal 2029-re megalapozza és ugyanerre az időszakra meg is duplázza a kazah nemzetgazdaságot. A naptári ősz első napján tartott beszédében Tokajev elnök megerősítette elkötelezettségét a kormányzás megerősítése és a politikai reformok végrehajtása mellett is és ígéretet tett arra, hogy a kormány optimális egyensúlyt teremtsen a kormányzás ágai között, biztosítva a kazah elnöki köztársaság modelljét egy erős és befolyásos parlamenttel kiegészülve, amely elemek a kazah elnök szavai szerint a szilárd demokrácia sarokkövei lehetnek.

A kazah gazdasági célok, valamint az ország politikai berendezkedésének modelljével kapcsolatos gondolatok mellett Tokajev elnök kitért a Kazahsztán mindennapi életet érintő alapvető kérdésekre (oktatás, egészségügy, bérek, stb.) is, amelyekkel kapcsolatban azt is kijelentette, hogy a tanárok és orvosok további,

korábban megkezdett béremelése és a vidéki egészségügyi intézmények fejlesztése mellett, az ország humán tőkéjébe történő befektetések jelentik a kazah gazdaság és társadalom fejlődésének a kulcsát.

A kazah gazdasággal kapcsolatban a kis- és középvállalkozások (kkv) szektora terén Kazahsztán elnöke kiemelte, hogy a korábbi és a jelenlegi kazah gazdasági reformok célja a kisvállalkozások megszilárdítása, a korábban megkezdett privatizációs folyamatok felgyorsítása, a kulcsfontosságú piacok demonopolizálása és az állami vállalatok, köztük az Air Astana és a QazaqGaz tőzsdei bejegyzésének a felgyorsítása, valamint a kazah gazdasági versenyszféra és az innovációk előmozdítása. Ezen túlmenően az elnök bejelentette az adókedvezmények realizálását és a minimálbér 85 ezer tengére (hosszvetőleg 190 dollár körül) történő emelését¹ (Viszonyításképp a Kazah Köztársaságban hivatalosan 2022. január 1-től a [minimálbér](#) 42 500 tenge) közölve országa állampolgáraival azt is, hogy a veszélyes iparágakban dolgozók 55 éves koruktól a jövőben külön járandóságot kapnak majd.

Azonban lássuk közelebbről, hogy miről is esett még szó Tokajev beszédében.

Az eddig elért eredmények

A kazah elnök 2023. szeptemberi beszéde tartalmilag a szakpolitikai és egyben politikai beszéd is volt. Szakpolitikai, mivel olyan szakpolitikai meglátásokat is magában foglalt, mint a mezőgazdaság modernizálására tett szakpolitikával és kutatásokkal alátámasztott intézkedések. Politikai beszéd is volt, mivel voltak olyan elemei – alkotmánymódosítás, előrehozott választások –, melyek a kazah politikai jövőt vázolták fel.

A 2023. szeptemberi kazah elnöki beszéd, mind fókuszában – inkább a modernizációra és Kazahsztánban egy korszak lezárására, illetve egy új, reményekkel teli korszak kezdetére irányult –, hangnemében – amit a reményvárás és a mély bizakodás és az erőteljesség jellemzett – is eltért a korábbiaktól. Amit Tokajev beszédében a kazah társadalomnak kínált az nemcsak egy középtávú fejlesztési cél, sokkal inkább egy messzire mutató jövőkép.

A kazah elnök beszédének kezdetén felsorolt a korábbi, a kazah kormány által bejelentett reformok eddig elért eredményeit. Például, hogy 2020 óta Kazahsztánban jelentős mértékben nőtt a tanárok és az orvosok fizetése és mára a jövedelmük lényegesen magasabb, mint az országban lévő átlagkereset, hozzáteve, hogy Kazahsztánban az elmúlt évek során meghatározó és fontos lépések történtek az emberi jogok védelme, a jogállamiság és az igazságszolgáltatás biztosítása terén is. Aláhúзва ezt a gondolatmenetet a regnáló kazah elnök elmondta, hogy jelentősen bővültek az állampolgári részvételi lehetőségek a kormányzati döntéshozatalban (értsd ezen például, hogy szavazások útján dönthetnek az állampolgárok, hogy megépülhet-e egy nagyobb beruházás a lakóhelyük környezetében), amivel párhuzamosan a kazah elnök szerint a közép-ázsiai ország politikai a társadalmi kultúrája is új szintre lépett. Tokajev elnök ezen

kívül azt is megjegyezte, hogy mintegy nyolcmillió hektár kihasználatlan vagy jogellenesen kiosztott földterület is visszakерült a kazah állam tulajdonába.

Kazahsztán elnöke az általa vezetett kormány eddig elért eredményeit követően a kazah gazdaság teljesítményéről szólva kiemelte, hogy 2022-ben Kazahsztán GDP-je 104 billió tenge (226,2 milliárd dollár) volt, amely mellett az ország rekordösszegű, 28 milliárd dollárnyi közvetlen külföldi befektetést is képes volt bevonítani. Kazahsztán külkereskedelmi forgalmával kapcsolatban Tokajev elnök elmondta, hogy a kazah gazdaságnak e tekintetben is sikerült új szintre emelkednie a 136 milliárd dolláros éves külkereskedelmi forgalommal, amelyből 84 milliárd dollárt a kazah termékek exportja tett ki, mindezt úgy, hogy a kazah elnök szavai szerint Kazahsztán gazdasági stabilitásának pillérjei – a tartalékok – megközelítették a 100 milliárd dollárt.

Új gazdasági modell „Kazahsztán 2030” szellemében

Gazdasági áttörés és új gazdasági irány

Beszédében a világban zajló geopolitikai és gazdasági folyamatokra kitérve Kasszim-Zsomart Tokajev hangsúlyozta, hogy jelenleg a világgazdaságban és a nemzetközi munkaerőeloszlásban is meghatározó változások mennek végbe, ezzel egyidőben pedig a technológiai versenyfutás is egyre nagyobb lendületet vesz, valamint a világgazdaság minden területén kiéleződött a verseny az erőforrásokért. Emellett pedig különösen aktuálisak az éghajlatváltozással, az élelmezésbiztonsággal és a fenntartható demográfiai fejlődéssel kapcsolatos kérdések is.

Tokajev szerint pedig ebben a meghatározó időszakban Kazahsztánnak minden lehetősége megvan egy erős gazdasági áttörésre, melyhez fokozatosan, de határozottan át kell térni egy új gazdasági modellre, amelyben a legfontosabb prioritás az állampolgárok életének javítása (életszínvonal növekedés) lesz.

A meghirdetett új gazdaságpolitikával kapcsolatban Tokajev hangsúlyozta, hogy Kazahsztán új gazdasági irányvonala a méltányosság, a befogadás és a pragmatizmus elvein fog alapulni. Az ország fejlődésének ez az új paradigmája a versenyelőnyök hatékony felhasználására, valamint a termelés összes kulcsfontosságú tényezője – köztük a munkaerő, a tőke, az erőforrások és a technológia – potenciáljának maximalizálására fog épülni.

Tokajev beszédében kiemelte, hogy Kazahsztán számára új gazdasági irányra van szükség, amely új gazdaságpolitikának a lényege, saját megfogalmazása szerint, hogy „el fogunk távolodni a hosszú távú, múltékon célkitűzésének gyakorlatától.” Ehhez azonban a legfontosabb kihívást most az ország erős ipari alapjainak megteremtése és a gazdasági önellátás biztosítása jelenti, melynek elérése érdekében a fő hangsúlyt a feldolgozóipar felgyorsult fejlesztésére, valamint a kazah gazdaság diverzifikációjának felgyorsítására kell helyezni, jelentette ki beszédében Tokajev, aki azt is elmondta, hogy Kazahsztánnak most

olyan szektorokra kell összpontosítani, mint a fejlett fémfeldolgozás, kőolaj-, földgáz- és szénkémia, nehézgépgyártás, uránátalakítás és -dúsítás, autóipari alkatrészek és műtrágyagyártás, vagyis egyszerűen mondva hozzáadott értéket képviselő klasztereket kell létrehozni.

Ipar

2023. szeptember 1-i évértékelő beszéde során Tokajev kazah elnök kiemelte a kazah bányaiipari szektornak, mint *idola fori*-nak a fejlesztésére (értsd modernizálására) irányuló nélkülözhetetlen szükségét, amely iparág az új gazdasági modell alapján Kazahsztán gazdasági növekedésének princípiuma kíván lenni. Ugyanakkor felhívta ezen iparág közelében lakó polgárok (ezt a kijelentését a kazah elnök arra értette, hogy a bányák és az ipari komplexumok környezetszennyezése, zaja stb zavarják a lakosságot) növekvő elégedetlenségére is a figyelmet. Mivel Kazahsztánban egyre gyakoribbá váltak a munkavállalók munkahelyi sérülései és halál esetei, Tokajev ígéretet tett azzal kapcsolatban, hogy a kormánynak határozott célja, hogy intézkedéseket eszközöljön ezen állapotok és körülmények megváltoztatására, valamint a munkavállalók egészségvédelmi rendszerének és eszközeinek modernebbé tételére.

Altalaj használat

Beszéde során Kasszim-Zsomart Tokajev számos intézkedést javasolt a kazah altalaj minőségének és a mezőgazdaság számára hasznos földterületeknek a feltárására, valamint a kazah bányaiipar fejlesztésére is. A kazah elnök által e két témakörben tett javaslatok a következő pontokban foglalhatók össze:

- Az állam saját költségén földtani kutatásokat végez kiegészítve ezeket olyan beruházókkal, akik saját költségen szintén altalajhasználati kutatásokat végeznek, amit követően az állam elsőbbségi jogot biztosít az adott beruházó számára a földterülettel kapcsolatos későbbi használati és haszonszerzési jogokra.
- A földtani kutatások eredményeinek és folyamatának teljes digitalizálása.
- A Kazahsztánban zajló geológiai és geofizikai feltárások területének növelése a jelenlegi másfél milliőról 2026-ra legalább 2 millió 200 ezer négyzetkilométerre.
- A Kazahsztánban található ritkaföldfémek lelőhelyeinek kiemelt fejlesztése, amelyek a technológiai fejlődés fontos vagy nélkülözhetetlen erőforrásainak számítanak.

A témakörrel kapcsolatban megemlítenő fejlemény, hogy a szeptemberi ülés során javaslatot tettek kazah bányai és mezőgazdaságba történő külföldi és belföldi befektetők számára egy adó- és más kötelező befizetések alóli az első három évben történő mentességére. Ezzel is ösztönözve Kazahsztán bányászati ágazatának a

fejlődését és az iparágba történő befektetők (a kazah bányaiiparágazat elmaradottsága miatt elsősorban külföldi tőke) bevonzását az országba.

Folytatás következik!

¹A tervek szerint 2024. január 1-től a minimálbéremelés is életbe lépett, ami 1,8 millió embert érint.